

Prosjektnotat nr.9 - 2006

Gun Roos

Kropp, slanking og forbruk

Sifo-survey hurtigstatistikk 2006

SIFO

Statens institutt
for forbruksforskning

National Institute
for Consumer Research

Prosjektnotat nr. 9 - 2006

Tittel Kropp, slanking og forbruk	Antall sider 21	Dato 22.05.2006
Forfatter(e) Gun Roos	Prosjektnummer 11-2004-45	Faglig ansvarlig sign.
Oppdragsgiver SIFO		
Sammendrag Kropp og helse er sentrale tema i dagens samfunn og i media, og mye av det daglige forbruket er kroppsrelatert. Derfor er det viktig å ha kunnskap om forbrukernes holdninger til disse tema. I SIFO-surveyen 2006 bad vi respondentene om å vurdere hvordan de forholder seg til ni utsagn relatert til kropp, kostvaner, trening og forbruk. I valg av utsagn til surveyen la vi vekt på å prøve å fange opp aktuelle holdninger til kroppsideal og slanking. Datainnsamlingen foregikk i perioden 6.-13. februar 2006. Ett tusen respondenter mellom 18 og 80 år ble ringt opp av datainnsamlingsbyrået Norstat. Hovedinntrykket fra SIFO-surveyen 2006 er at forbrukerne er opptatt av kropp, helse, matvaner og trening, 3/4 av kvinnene og 2/3 av mennene er helt eller delvis enige i utsagnet om at de prøver å få en slankere eller mer muskuløs kropp. Resultatene tyder likevel på at man oftere velger generelle tiltak (trener på egne hånd, unngår fett og sukker) enn å bruke ekstra penger på trening og slanking. Tretti prosent rapporterer at de går på betalt trim eller trening, og kun et fåtall (5%) oppgir at de bruker penger på slankeprodukter. Med tanke på all fokus i media på slanking, vektklubber og varer og tjenester som knytter seg til kropp og utseende, er andelen som sier at de bruker penger på slankeprodukter kanskje noe mindre enn forventet. Kosmetisk kirurgi er økende og denne type tiltak har også fått en hel del oppmerksomhet i media, men ni av ti sier at de har en avvisende holdning til å få utført kosmetisk kirurgi. Menn og kvinner har ganske lik holdning til sin kropp, men, som forventet, er en litt større andel av kvinnene mer opptatt av å få en slankere kropp enn det menn er, og kvinner sier oftere at de kan tenke seg kosmetisk kirurgi. Resultatene reflekterer det som tidligere studier også har vist, at man i dagens samfunn forventes å ta vare på sin egen kropp. Man skal etterstrebe en slank og veltrent kropp, man skal spise sunt og trene, men samtidig skal man ikke være for opptatt av kroppen sin eller tenke for mye på hva man spiser.		
Stikkord SIFO-survey, kropp, helse, matvaner, trening		

Kropp, slanking og forbruk
SIFO-survey hurtigstatistikk 2006

av

Gun Roos

2006

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
postboks 4682 Nydalen, 0405 Oslo

Forord

Dette notatet er basert på SIFO-surveyen 2006. Målsetningen med SIFO-surveyen er å få økt innsikt i forbrukernes situasjon, med vekt på hvordan forbrukerne orienterer seg og gjør sine valg i markedene. SIFO-surveyen gjennomføres periodisk, der en del av spørsmålene skal gjentas over tid. Respondentene har i år besvart spørsmål knyttet til forbrukerkompetanse, forbrukerøkonomi, betalingsproblemer, politisk forbruk, grensehandel, boligalarmer, reklame, digital mestring og kroppsrelatert forbruk. Temaet for dette notatet er "Kropp, slanking og forbruk".

Ett tusen respondenter mellom 18 og 80 år ble i perioden 6. til 13. februar ringt opp av datainnsamlingsbyrået Norstat. For at resultatene skal være mest mulig landsrepresentative for befolkningen i Norge anno 2006, er materialet vektet/stratifisert etter kjønn, alder og region. Notatet er basert på hurtigstatistikk, og er en enkel dokumentasjon før mer grundige analyser foreligger.

I referansegruppen for SIFO-surveyen sitter Irene Solberg (Forbrukerrådet), Bjørn Erik Thon (Forbrukerombudet), Ole-Erik Yrvin (Barne- og likestillingsdepartementet), Ragnhild Brusdal (SIFO), Randi Lavik (SIFO), Christian Poppe (SIFO) og Lisbet Berg (SIFO). Referansegruppen er ikke ansvarlig for innholdet i notatet.

Oslo, 16. august 2006

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING (SIFO)

Innhold

Forord.....	5
Innhold	6
1 Innledning: Forbrukere og kropp.....	7
2 Metode.....	9
3 Resultater.....	11
3.1 Hvordan forbrukere forholder seg til kropp.....	12
3.2 Hvordan forbrukere forholder seg til mat og trening.....	16
3.3 Hvordan forbrukerne forholder seg til kosmetisk kirurgi	21
4 Oppsummerende kommentarer og refleksjoner	23
Litteraturliste	25

1 Innledning: Forbrukere og kropp

Kropp er et sentralt tema i samtiden. Vi mottar mange bilder og budskap om kroppen gjennom media, og i samfunnsvitenskapelig teori beskrives kroppen som et sosiologisk og biologisk prosjekt.¹ Vi ser i dag et økende tilbud av varer og tjenester som knytter seg til kroppen, og både enkeltindivider og offentlighet synes for tiden å rette stor oppmerksomhet mot dette. Debatten om kroppen er viktig, fordi den utfordrer grunnleggende verdispørsmål. Hva er en "riktig" kropp? Hva er "riktig" å gjøre for å ha eller få en "riktig" kropp? Hvor mye ansvar og kontroll skal og kan individer ta for egen kropp og egen helse?

Dagens samfunn sies å være kroppsfixert og mye av det daglige forbruket er kroppsrelatert. Vi forbruker alle mat, vi vasker oss, pleier kroppen, bruker klær og går kanskje på gym eller til frisøren. Kroppsrelatert forbruk, utseende og helse henger nøye sammen. Mat og trening i forhold til helse, slanking og utseende får mye oppmerksomhet i media. For å forebygge kroniske sykdommer som hjerte- og karsykdommer og overvekt, foreslås det også ofte i folkehelsearbeidet ulike tiltak som fremmer sunne kostvaner og fysisk aktivitet. Folkehelsearbeidet har hatt fokus på individers livsstil og helse og på informasjon. Man ønsker å legge forholdene til rette slik at individer kan ta ansvar for egen kropp og helse.²

Fedme har gjennom de senere år blitt løftet opp som en svært alvorlig helseutfordring, og Verdens helseorganisasjon, WHO, har betegnet fedme som en verdensepidemi.³ Fokuset på denne nye epidemien, både i helsepolitikken og i media, gjør det spesielt relevant å studere forbrukernes holdninger relatert til kropp og forebygging av overvekt/slanking (kostvaner og fysisk aktivitet). Kropp, fett og fedme er ambivalente tema koblet til helse, estetikk og normalitet. I vårt samfunn er det moralsk "bra" å holde seg slank og unngå fett og sukker i kosten. Fedme er sosialt stigmatiserende, og den enkelte gjøres ofte ansvarlig for avvik fra det slanke kroppsidealet. Helseeksperter advarer samtidig mot slankepress og kroppsopptatthet som et negativt trekk ved samfunnsutvikling. For forbrukerne blir det en balansegang mellom å gjøre det riktige og å handle selvstendig, velge mellom normal og ekstrem forvandling.

Det er særlig kvinner som sies å ha et litt anstrengt forhold til mat og sin egen kropp. Kropp, mat, helse og slanking oppfattes som kvinnelige temaer. Tidligere studier har dokumentert at kvinner er mer opptatt av mat, slanking og utseende, mens menn ikke snakker om slanking, men om livsstilsendring, og bruker oftere fysisk aktivitet som en måte å kontrollere sin vekt på.⁴

¹ For eksempel: Schilling, Chris (2004) *The body and social theory*. Second edition. London: Sage Publications.

² For eksempel: St.Meld.16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge.

³ <http://www.who.int/dietphysicalactivity/strategy/eb11344/en/>

⁴ Se blant annet: Bugge, Annechen (2005) *Middag : en sosiologisk analyse av den norske middagspraksis*. Dr. polit. avhandling i sosiologi, Trondheim: NTNU.

Lien, Marianne Inez (2004) *Menn og slanking*. En kvalitativ studie av maskulinitet, kropp, mat og helse i møte med menn som opplever overvekt. Hovedoppgave i sosiologi, Oslo: Universitetet i Oslo.

Roos, Gun og Margareta Wandel (2005) "I eat because I'm hungry, because it's good, and to become full": Everyday eating voiced by male carpenters, drivers, and engineers in contemporary Oslo. *Food & Foodways* 13:169-180.

En kartlegging av forbrukernes syn på kroppsrelatert forbruk for å klargjøre deres holdninger og posisjoner, er viktig i dagens debatt. I dette notatet rapporteres resultatene fra SIFO-survey 2006, om hvordan et landsrepresentativt utvalg av den voksne befolkningen forholder seg til utsagn om kropp, mat, trening og kosmetisk kirurgi.

2 Metode

Analysen i dette notatet er basert på den landsdekkende SIFO-surveyen 2006. Datainnsamlingen foregikk i perioden 6.-13. februar 2006. Ett tusen respondenter mellom 18 og 80 år ble ringt opp av datainnsamlingsbyrået Norstat.

SIFO-surveyen 2006 inkluderte spørsmål knyttet til forbrukerkompetanse, forbrukerøkonomi, betalingsproblemer, politisk forbruk, grensehandel, boligalarmer, reklame, digital mestring og kroppsrelatert forbruk. I dette notatet rapporteres hurtigstatistikk basert på ni spørsmål om kroppsrelatert forbruk.⁵

Det er en utfordring å skulle dekke et så bredt felt som kroppsrelatert forbruk med noen få spørsmål i en survey. Derfor valgte vi å bruke utsagn om holdninger til noen aktuelle tema som kroppsideal, mat, trening og kosmetisk kirurgi. Respondentene hadde svaralternativene ”helt enig”, ”delvis enig” og ”uenig” på følgende 9 utsagn:

- Kroppsideal** Jeg prøver å få en mer muskuløs kropp
 Jeg prøver å få en slankere kropp
 Jeg er ikke så opptatt av kroppen min
- Mat** Jeg unngår matvarer med mye fett og sukker
 Jeg bruker penger på slankeprodukter (vektklubb, bøker, kosttilskudd)
 Jeg tenker lite over hva jeg spiser
- Trening** Jeg går på betalt trim eller trening
 Jeg trener på egen hånd (turgåing, ski, svømming og lignende)
- Kosmetisk kirurgi** Det kan godt tenkes at jeg en gang i framtiden tar (kjøper) kosmetisk kirurgi

Vi valgte å fokusere på mat og trening fordi dette er tema, i tillegg til fedme, som det nå fokuseres på i folkehelsearbeidet og i media. Utsagnene er også valgt med tanke på mulige forskjeller basert på kjønn eller bruk av penger (for eksempel trene på egen hånd eller gå på betalt trening). Kosmetisk kirurgi og manipulasjon er et voksende marked og presenteres i media og i reklame som en måte å endre sin kropp på, eller kjøpe seg en ”riktig” kropp. Men

⁵ Spørsmålene i spørreskjemaet var i følgende format og rekkefølge:

Stemmer følgende påstander helt, delvis eller ikke for deg?

Jeg unngår matvarer med mye fett og sukker

Jeg tenker lite over hva jeg spiser

Jeg prøver å få en mer muskuløs kropp

Jeg prøver å få en slankere kropp

Det kan godt tenkes at jeg en gang i framtiden tar (kjøper) kosmetisk kirurgi

Jeg går på betalt trim eller trening

Jeg trener på egen hånd (turgåing, ski, svømming og lignende)

Jeg bruker penger på slankeprodukter (vektklubb, bøker, kosttilskudd)

Jeg er ikke så opptatt av kroppen min

omfanget av dette er ennå i liten grad undersøkt i statistikk og forskning.⁶ Derfor valgte vi å ta med et spørsmål om forbrukernes holdninger til kosmetisk kirurgi.

Respondentene hadde tre svaralternativ ("helt enig", "delvis enig" og "uenig") å velge mellom. Det var kun noen få, inntil 5 respondenter, som ikke svarte på de kroppsrelaterte spørsmålene. De blanke svarene er ekskludert fra analysene. For at resultatene skal være mest mulig landsrepresentative for befolkningen i Norge, er materialet vektet/stratifisert etter kjønn, alder og region.

Metoden og materialet har sine begrensninger som det er viktig å peke på. Det er umulig å få dekkende svar på komplekse områder med noen få spørsmål, så vi valgte derfor å avgrense spørsmålsstillingen til å gjelde forbrukernes holdninger til et utvalg aktuelle tema. Fordi kropp er normativt, og temaet eventuelt kan skape ubehag og ambivalens, la vi vekt på å utforme utsagn som var nøytrale, for ikke å virke støtende. Utsagnene var i "jeg-form" slik at det skulle bli lettere å få tak i individenes egne holdninger. Vi inkluderte utsagn som har å gjøre med holdninger til ideal og til handling/vaner. Det er metodemessig også viktig å huske at det kan det være vanskelig å gi verbalt uttrykk for noe som har med kroppslige vaner å gjøre. Noen av utsagnene er kanskje litt for generelle, og noen kan forstås på ulik måte i forskjellig kontekst. Vi har valgt å bruke ord og uttrykk som forekommer i mediedebatten, for eksempel trening og slanking i stedet for fysisk aktivitet og vektkontroll, selv om dette kunne oppfattes upresist. For eksempel kan det bety at noen ikke inkluderer det å gå en tur eller sykle til jobben som trening, eller at slanking er noe som bare gjelder kvinner. Fordi vi var interessert i å studere kjønnsforskjeller i holdninger til de ulike tema, valgte vi å la noen av utsagnene være basert på det, for eksempel "slankere kropp" og "mer muskuløs kropp". Med de reservasjoner vi har redegjort for ovenfor, mener vi at man fra dette datagrunnlaget kan trekke noen hovedkonklusjoner om forbrukernes holdninger til kropp og helse. og peke på områder som er viktige å studere nærmere.

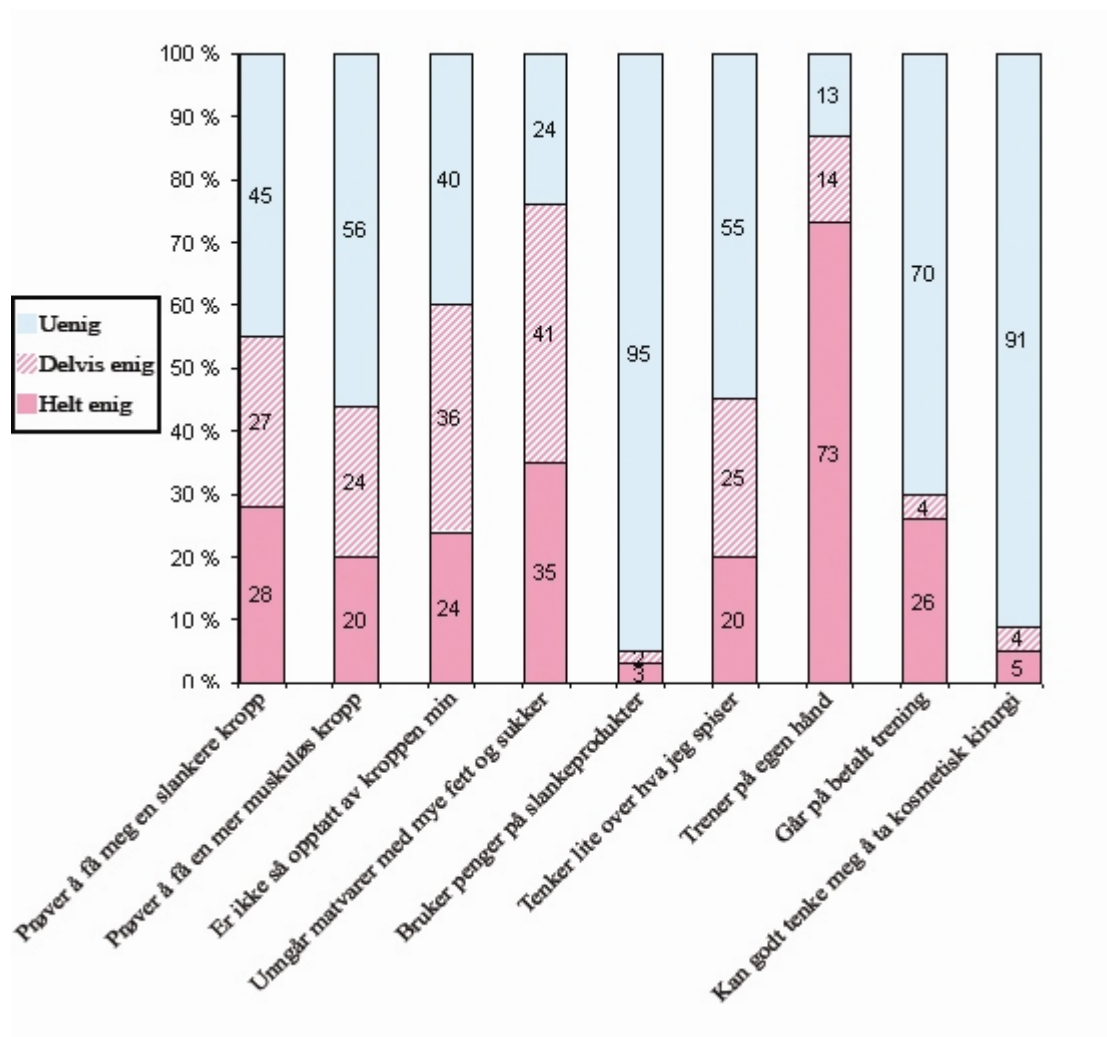
I dette notatet presenteres hvordan et utvalg norske forbrukere forholder seg til kropp, kostvaner, trening og kosmetisk kirurgi. Formålet er å gi en generell oppsummering av survey-resultatene og peke på tema for mulige, fremtidige, mer dyptgående analyser og fortolkninger. Vi har i dette notatet spesielt sett på forskjeller mellom menn og kvinner.

⁶ Helsetilsynet (2004) Kosmetisk kirurgiske inngrep i Norge. Rapport fra Helsetilsynet 8/2004.

Bjelland, Anne Karin og Lise Widding Isaksen (2002) Moderlige og/eller moderne bryster? Noen refleksjoner rundt kosmetisk-kirurgiske brystforstørrelser. Kilden Nr. 3/02 (<http://kilden.forskningsradet.no/c35640/artikkel/vis.html?tid=37038>)

3 Resultater

Kroppsrelatert forbruk omfatter et vidt felt. Vi har valgt å fokusere på forbrukernes holdninger til et utvalg aktuelle tema. I SIFO-surveyen 2006 bad vi respondentene om å forholde seg til ni utsagn relatert til kropp, kostvaner, trening og forbruk. I valg av utsagn til surveyen la vi vekt på å fange opp aktuelle holdninger til kroppsideal og slanking. Hvordan forholder forbrukerne seg til sunne eller slankende kostvaner, trening og ulike kroppsideal? Hvor enige eller uenige er forbrukerne i utsagnene om at de prøver å få en slankere kropp og at de godt kan tenke seg å kjøpe kosmetisk kirurgi?

Figur 1: Andel som er uenig, delvis enig og helt enig i ulike utsagn om kropp, slanking og forbruk. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000)

Resultatene i figur 1 viser at forbrukernes holdninger til de ulike utsagnene om egen kropp, kostvaner, trening og forbruk varierer. I de tilfellene der det er en stor andel som er enig i utsagnet, kan en ikke se bort fra at det også avspeiler en utbredt forventet holdning eller ideal. Det er vanlig blant forbrukerne å si at de trener, men at de ikke bruker penger på slankeprodukter. Majoriteten av respondentene (87%) sier at de trener på egen hånd, og tre av fire sier også at de unngår matvarer med mye fett og sukker. Det ser ut som om norske forbrukere er opptatt av helse, og at de vet at de forventes å ta ansvar for sin egen helse. Det at de rapporterer at de trener og har sunne kostvaner, tyder også på at de kjenner til de generelle rådene som blir gitt for vektkontroll. Om fordelingen er jevn på de tre svaralternativene, kan det kanskje tyde på at det er legitimt å ha ulike holdninger til utsagnet. Utsagnene ”jeg unngår matvarer med mye fett og sukker” og ”jeg er ikke så opptatt av kroppen min” har mest jevn fordeling.

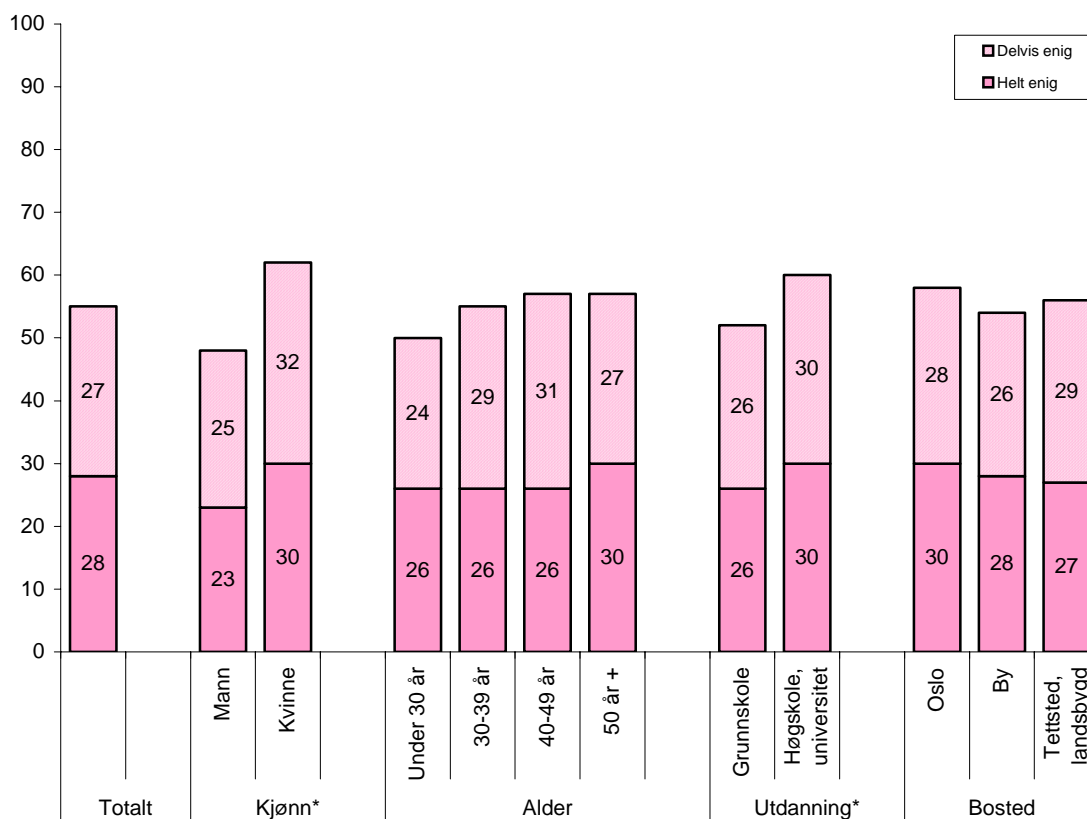
Førtifem prosent av respondentene rapporterer at de er helt eller delvis enig i at de tenker lite over hva de spiser, men samtidig er det kun 24 prosent som sier at de er uenig i utsagnet om at de unngår matvarer med mye fett og sukker (Figur 1). Det resultatet kan tyde på at man på den ene siden er interessert i å prøve å spise sunt, men på den andre siden skal man ikke være ekstremt opptatt av hva man spiser. Det samme gjelder også for holdningene til kroppsideal. Omtrent halvparten sier at de prøver å få en slankere eller mer muskuløs kropp, men samtidig oppgir 60 prosent at de ikke er så opptatt av kroppen sin. Forskjellene reflekterer kanskje det at folk ofte søker balanse. Tidligere studier har dokumentert at folk beskriver balansering og moderasjon som måter å leve og spise sunt.⁷ Resultatene viser også at vaner er komplekse og styres av ulike ideal og kulturelle modeller i forskjellige kontekster.

Figur 1 viser at forbrukerne oftere sier at de velger generelle tiltak (trener på egne hånd, unngår fett og sukker) enn at de bruker ekstra penger på trening og slanking. Tretti prosent rapporterer at de går på betalt trim eller trening, og kun et fåtal (5%) oppgir at de bruker penger på slankeprodukter. Med tanke på all fokusering i media på slanking, vektklubber og andre varer og tjenester som knytter seg til kropp og utseende, er andelen som sier at de er enige i at de bruker penger på slankeprodukter kanskje noe mindre enn forventet. Kosmetisk kirurgi er et økende fenomen, og slik behandling har også fått en hel del oppmerksomhet i media, men ni av ti sier at de har en avvisende holdning til eventuelt å få utført kosmetisk kirurgi i framtiden. Det at andelen av dem som sier de kunne tenke seg å gjennomgå kosmetisk kirurgi er større enn andelen som sier at de bruker penger på slankeprodukter, var litt overraskende, men kan også forklares med at utsagnene er forskjellige. Det er enklere å svare på et konkret spørsmål om bruk av penger, enn det mer hypotetiske om eventuelt å bruke en tjeneste i framtiden.

3.1 Hvordan forbrukere forholder seg til kropp

Det sies at man i dagens samfunn er opptatt av kroppen, og mye av det daglige forbruket er kroppsrelatert. Hvordan forholder forbrukerne seg da til kroppen? Er det mange som prøver å forandre sin kropp? Hvem er det som sier at de gjør det? Er det forskjell i forhold til kjønn, alder, utdanning og bosted i andelen som sier at de prøver å få en slankere eller mer muskuløs kropp?

⁷ Se f.eks. Roos, Gun og Margareta Wandel (2005) “I eat because I’m hungry, because it’s good, and to become full”: Everyday eating voiced by male carpenters, drivers, and engineers in contemporary Oslo. *Food & Foodways* 13:169-180.

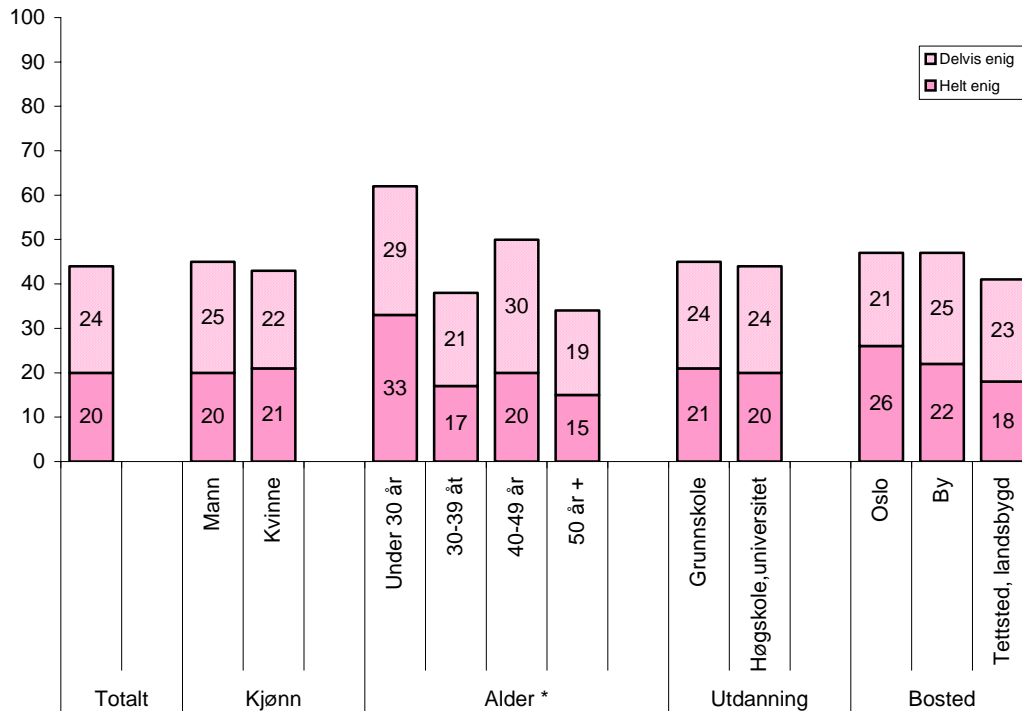

Jeg prøver å få en slankere kropp

Figur 2: Andel som er helt eller delvis enig i å prøve å få en slankere kropp. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 2 viser at det er mange, over halvparten av respondentene, som sier at de prøver å få en slankere kropp. Kjønn og utdanning har statistisk signifikant betydning for å si at man prøver å få en slankere kropp. Som ventet rapporterer kvinner oftere enn menn at de prøver å få en slankere kropp, men andelen er også relativt høy blant menn. Nesten en av tre kvinner og en av fire menn er helt enige i at de prøver å få en slankere kropp. Det er en større andel som sier at de er helt eller delvis enig i at de prøver å få en slankere kropp blant dem som har høgskole eller universitet enn blant dem som har lavere utdanning. Det at de med høyere utdanning er mer opptatt av å få en slankere kropp, er i takt med etablert kunnskap om at overvekt er vanligere blant folk i lavere sosiale sjikt.

Hvordan er det med dem som sier at de prøver å få en mer muskuløs kropp? Er det, som forventet, vanligere blant menn enn blant kvinner å si at de prøver å få en mer muskuløs kropp?

Jeg prøver å få en mer muskuløs kropp

Figur 3: Andel som er helt eller delvis enig i å prøve å få en mer muskuløs kropp. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 3 viser at det er relativt mange, nærmere 50 prosent, som sier at de prøver å få en mer muskuløs kropp. Kun alder har statistisk signifikant betydning for det å rapportere at man prøver å få en mer muskuløs kropp. I aldergruppen 18-30 år finner vi den klart største andel, over 60 prosent, som er helt eller delvis enig i utsagnet ”jeg prøver å få en mer muskuløs kropp”.

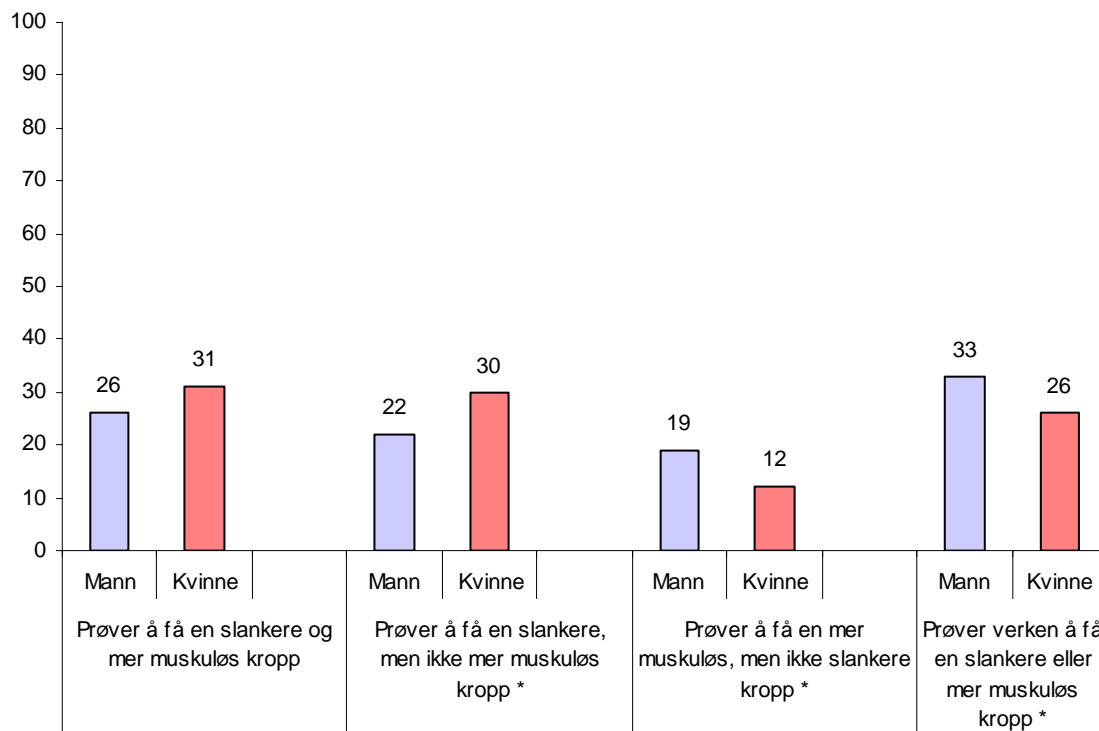
Tidligere studier har vist at menn og kvinner har forskjellig forhold til kroppen, og at kroppsidealet varierer med tid og sted. I det følgende vil vi se nærmere på hvordan menn og kvinner forholder seg til kroppen. Viser SIFO-surveyen at det fortsatt er vanlig med et tradisjonelt kjønnsrollemønster, der menn ønsker mer muskler og kvinner ønsker å være slanke?

Figur 2 viser at 62 prosent av kvinnene er helt eller delvis enige i utsagnet ”jeg prøver å få en slankere kropp” sammenlignet med 48 prosent blant mennene. Det at kvinner rapporterer mer interesse for slankhet enn menn, er i tråd med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret og observasjoner at slankediskursen er kvinnelig. Men det er likevel også vanlig at menn sier at de prøver å få en slankere kropp. Det at en like stor andel kvinner (43%) som menn (46%) sier at de prøver å få en mer muskuløs kropp (Figur 3) er litt overraskende og avviker fra det forventede, tradisjonelle forestillingen om at en muskuløs og sterk kropp er maskulin. Resultatet antyder kanskje at kvinner i dag har tilgang til flere kroppsidealer, både slanke og muskuløse.

Samtidig som mange menn og kvinner sier at de prøver å forandre sin kropp, oppfatter en stor andel av både menn og kvinner seg selv som ikke så opptatt av kroppen sin. Hele 62 prosent

av mennene og 58 prosent av kvinnene er helt eller delvis enige i utsagnet ”jeg er ikke så opptatt av kroppen min.” Kjønn, alder og utdanning har ikke statistisk signifikant betydning for å rapportere at man ikke er så opptatt av kroppen sin.

I det følgende ser vi på om det er slik at det blant menn og kvinner er en forbindelse mellom det å si at man prøver å få en slankere og en mer muskuløs kropp. Vi har koblet de to variablene, dvs. de som sier at de er helt eller delvis enig i utsagnene ”jeg prøver å få en slankere kropp” og ”jeg prøver å få en mer muskuløs kropp.” Da kan vi se hvor stor andel det er blant menn og kvinner som sier at de prøver å få en annerledes kropp.

Figur 4: Andel menn og kvinner som er helt/delvis enig i å prøve få en slankere og/eller mer muskuløs kropp. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 4 viser at det er mange menn og kvinner som rapporterer at de prøver å endre fasongen på sin kropp. Det er kun en av fire blant kvinnene og en av tre blant mennene som er uenig i begge to utsagnene, dvs. sier at de ikke prøver å få en slankere kropp og ikke prøver å få en mer muskuløs kropp. Figur 4 viser at kvinner statistisk signifikant oftere enn menn sier at de prøver å få en slankere kropp, men ikke en mer muskuløs kropp, og omvendt: menn sier oftere enn kvinner at de prøver å få en mer muskuløs kropp, men ikke en slankere kropp. Nitten prosent av mennene og tolv prosent av kvinnene sier at de er interessert i å få en muskuløs kropp, samtidig som de er uenige i utsagnet ”jeg prøver å få en slankere kropp”. Resultatene reflekterer kanskje at menn og kvinner bruker forskjellig vokabular for å beskrive dagens tynne og veltrente kroppsideal, eller at idealkroppen for kvinner og menn har blitt mer lik, og at spesielt kvinner nå kan si at de prøver å få en slank og/eller muskuløs kropp.

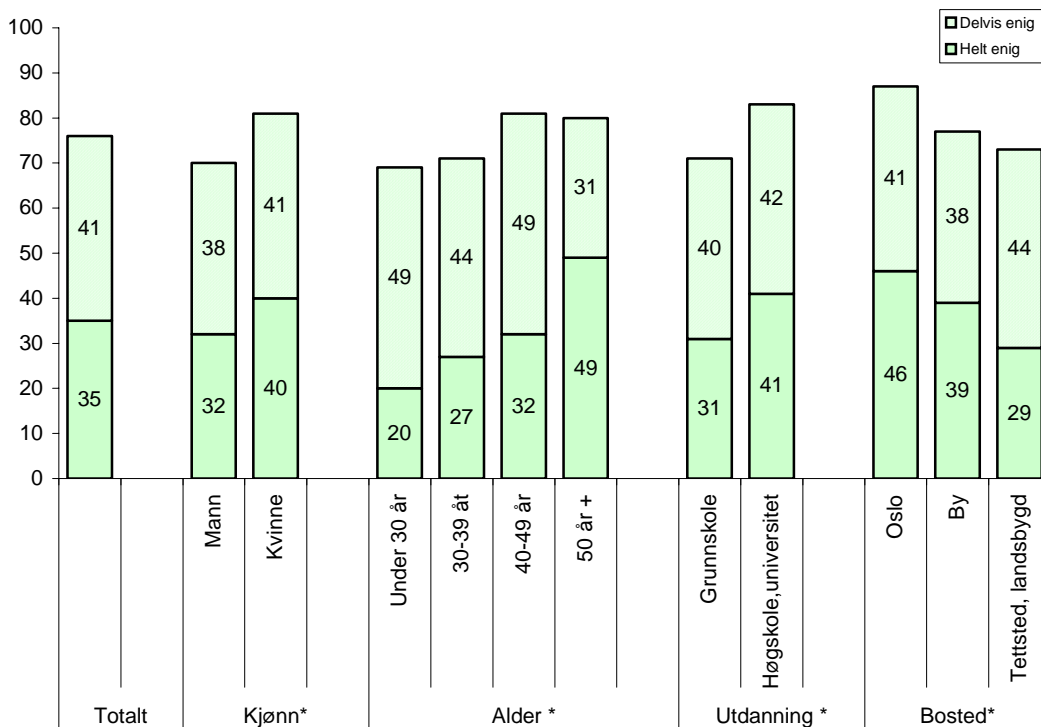
Resultatene i figurene 2-4 tyder på at holdningene til kroppsrelatert handling og ideal er forskjellig. Det er mange som sier at de prøver å få en slankere og/eller muskuløs kropp (handling), samtidig som det også er mange som sier at de ikke er så opptatt av kroppen sin

(holdning). Det kan kanskje skyldes at kroppen er et moralsk ladet felt med paradokser og variasjon i ulike kontekster. Det er negativt å være kroppsopptatt, men samtidig ønsker man å ha en attraktiv og sosialt akseptabel kropp, dvs. slank og veltrent/muskuløs kropp. Denne balansegangen synes også å komme til uttrykk i det at mange velger å si at de er delvis enige i utsagnene.

Vi finner altså at kjønn er den faktor som påvirker mest i spørsmålet om man prøver å få en slankere kropp. Som forventet er andelen som prøver å få en slankere kropp større blant kvinner enn blant menn. Men det er litt overraskende at det ikke er så stor kjønnsforskjell når det gjelder hvor opptatt man er av kroppen sin, og heller ikke tydelige forskjell mellom kjønnene blant dem som sier de prøver å få en mer muskuløs kropp. Det kan kanskje skyldes at det antakelig finnes flere typer av idealkropper i dag, spesielt blant kvinner. Likevel er det ”bra” med moderasjon i vårt samfunn og man skal ikke være for opptatt av sin kropp og sitt utseende. Resultatene tyder på at egen kropp er et personlig prosjekt for mange i dag.

3.2 Hvordan forbrukere forholder seg til mat og trening

Sunne kostvaner og fysisk aktivitet er ofte de tiltak som prioriteres i medias oppslag om slanking og i folkehelsearbeidets anstrengelser for å forebygge overvekt og fedme. En større andel kvinner enn menn rapporterte at de prøver å få en slankere kropp. Er det også slik at en større andel kvinner sier at de har sunne kostvaner, bruker penger på slankeprodukter og trener? Og hvilken betydning har alder, utdanning og bosted for holdninger til mat og trening? Er det, som tidligere studier har vist, at kvinner, eldre mennesker og de med høyere utdanning sier de er mer interessert i sunne matvaner og fysisk aktivitet?

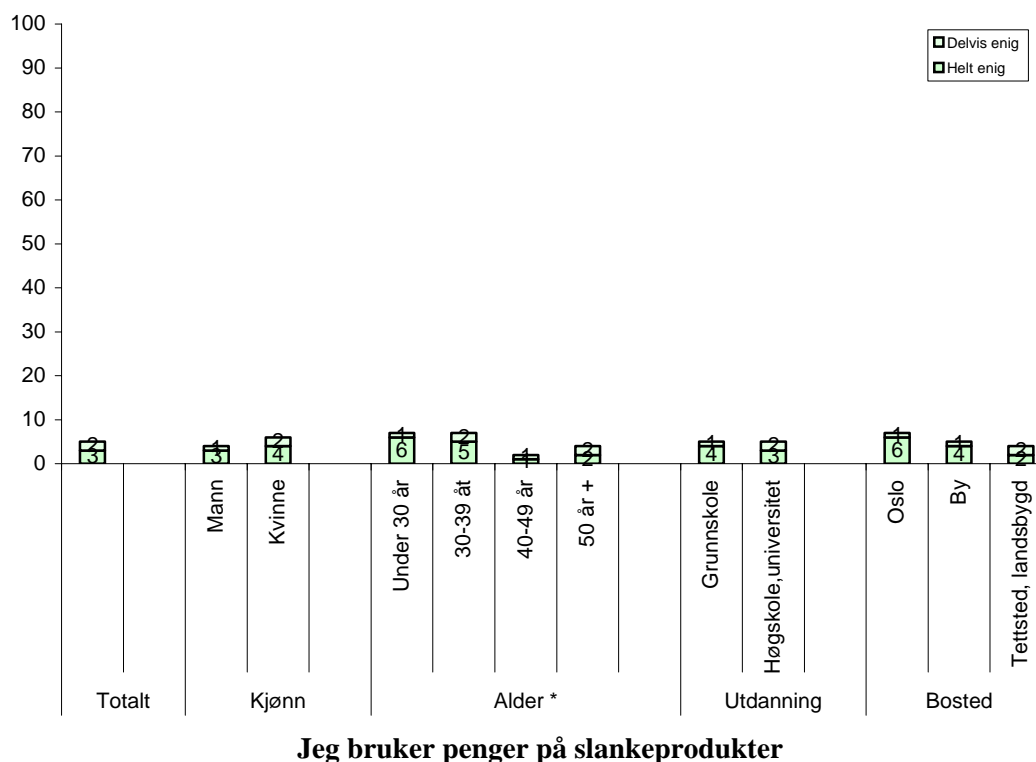

Jeg unngår matvarer med mye fett og sukker

Figur 5: Andel som er helt/delvis enig i utsagn om at de unngår matvarer med mye fett og sukker. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) * = minst signifikant på 5%-nivå

Resultatene i Figur 5 tyder som forventet på at kjønn, alder, utdanning og bosted har statistisk signifikant betydning for å rapportere at man unngår matvarer med mye fett og sukker. Kvinner sier oftere enn menn at de unngår matvarer med mye fett og sukker. De eldre aldersgruppene (40-49 år, 50 år +) rapporterer mer interessere for å unngå slike matvarer. Hele 80 prosent av kvinnene sier at de unngår matvarer med mye fett og sukker. Utdanning har også betydning for holdninger til kosthold. Det er en større andel blant dem som har høgskole- eller universitetsutdanning som er enige i utsagnet ”jeg unngår matvarer med mye fett og sukker” enn blant dem som har lavere utdanning. De som bor i mer urbane strøk sier oftere at de unngår matvarer med mye fett og sukker.

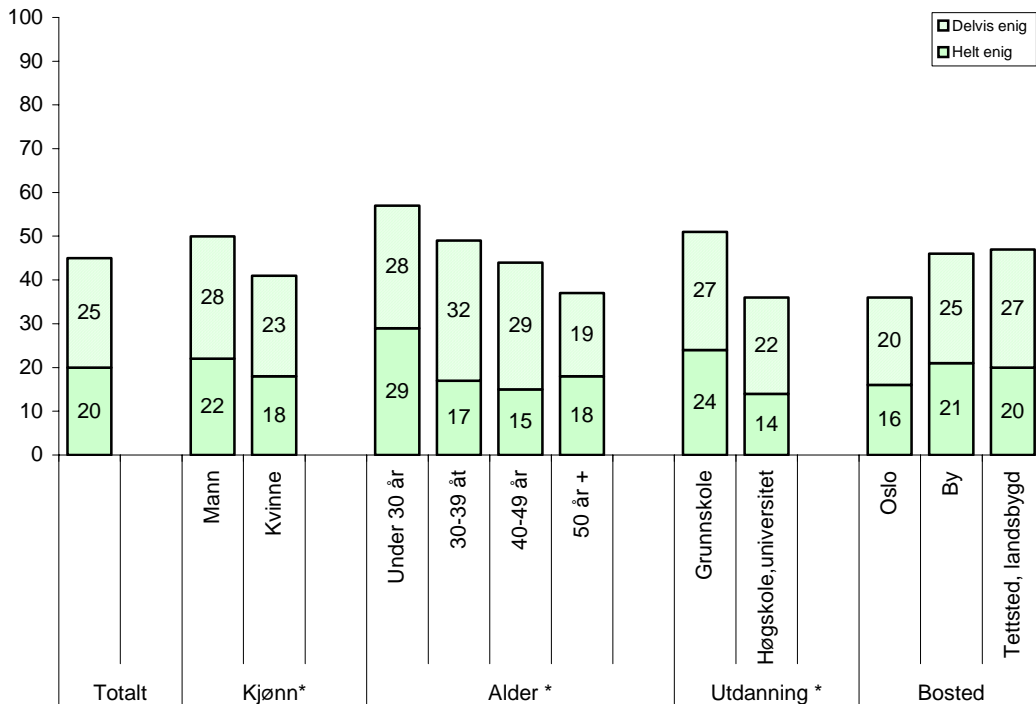
Overvekt og fedme ses på som en ny epidemi og tilbudet av slankeprodukter og -tjenester er derfor også et aktuelt marked. Vi stilte spørsmål om bruk av penger på slankeprodukter. Er det mange som sier at de bruker denne typen produkter for sin vektkontroll? Er dette eventuelt mer utbredt blant kvinner, siden slanking oppfattes som et kvinnelig tema?

Figur 6: Andel som er helt/delvis enig i utsagn om at de bruker penger på slankeprodukter (vektklubb, bøker, kosttilskudd). Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 6 viser at det er veldig få av de spurte som sier at de bruker penger på slankeprodukter. Det kan reflektere dels at det ikke anses ”bra” å bruke penger, dels at å gå ned i vekt gjennom å bruke slankeprodukter ikke er en anbefalt metode. Det er også små forskjeller etter bakgrunnsvariablene. Det er kun alder som har statistisk signifikant betydning; det er de to yngre aldersgruppene (18-30 år, 30-39 år) som oftere sier at de bruker penger på slankeprodukter enn de to eldre aldersgruppene. Yngre generasjoner er kanskje mer åpne for nyheter, og for å bruke penger på kropp og utseende.

Ønsket om at maten vi spiser skal være sunn, er en utbredd oppfatning blant forbrukere, profesjonelle aktører på matmarkedet og folkehelsesektoren. Ett av utsagnene i surveyen var ”jeg tenker lite over hva jeg spiser”. Er det slik at det er menn, de yngre aldersgruppene og de med lavere utdanning som oftere sier at de tenker lite over hva de spiser?

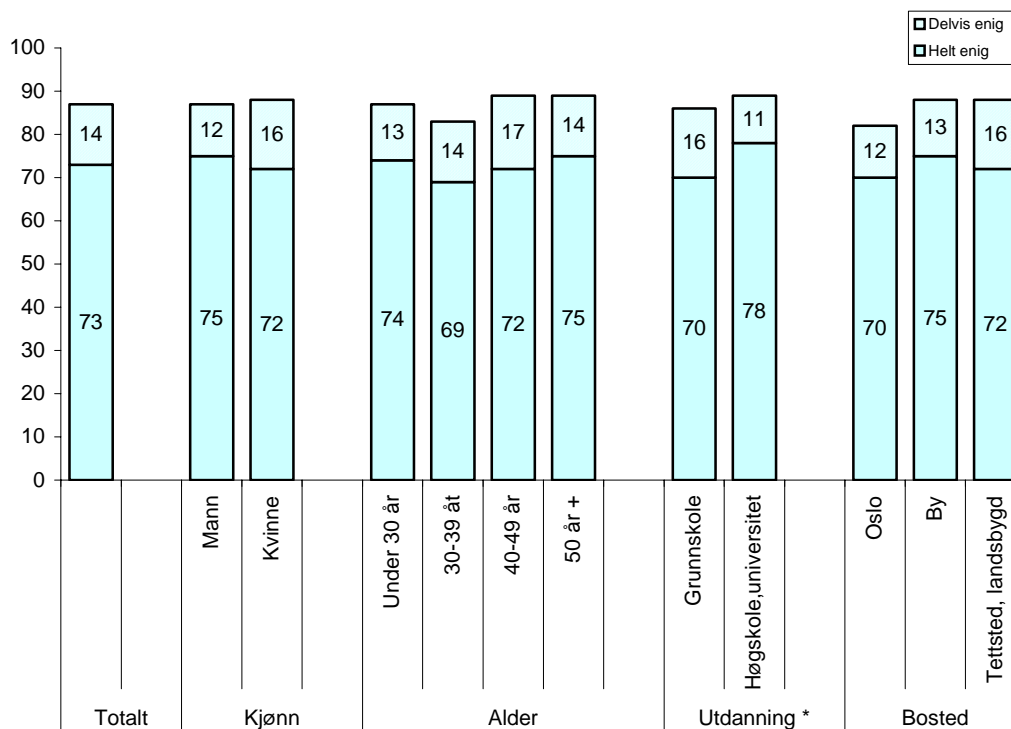
Jeg tenker lite over hva jeg spiser

Figur 7: Andel som er helt/delvis enig i utsagn om at de tenker lite over hva de spiser. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 7 viser at det, som forventet, varierer med kjønn, alder og utdanning hvor mye forbrukerne sier at de tenker over hva de spiser. Det er flere menn enn kvinner som rapporterer at de tenker lite over hva de spiser. Det er også en større andel blant de yngre aldersgruppene enn de eldre aldersgruppene som er enige i utsagnet ”jeg tenker lite over hva jeg spiser”. Tilsvarende er det er en større andel blant dem med lavere utdanning som er enige i at de tenker lite over hva de spiser, enn blant dem med høyere utdanning.

Budskapet om at man bør prøve å unngå matvarer med mye fett og sukker virker godt kjent og integrert i dagens kostholdsbevissthet. Det at mange likevel sier at de tenker lite over hva de spiser, kan kanskje skyldes at det er et litt ambivalent tema og det er ønskelig å være moderat, og ikke ekstrem eller en moralens ”vokter.”

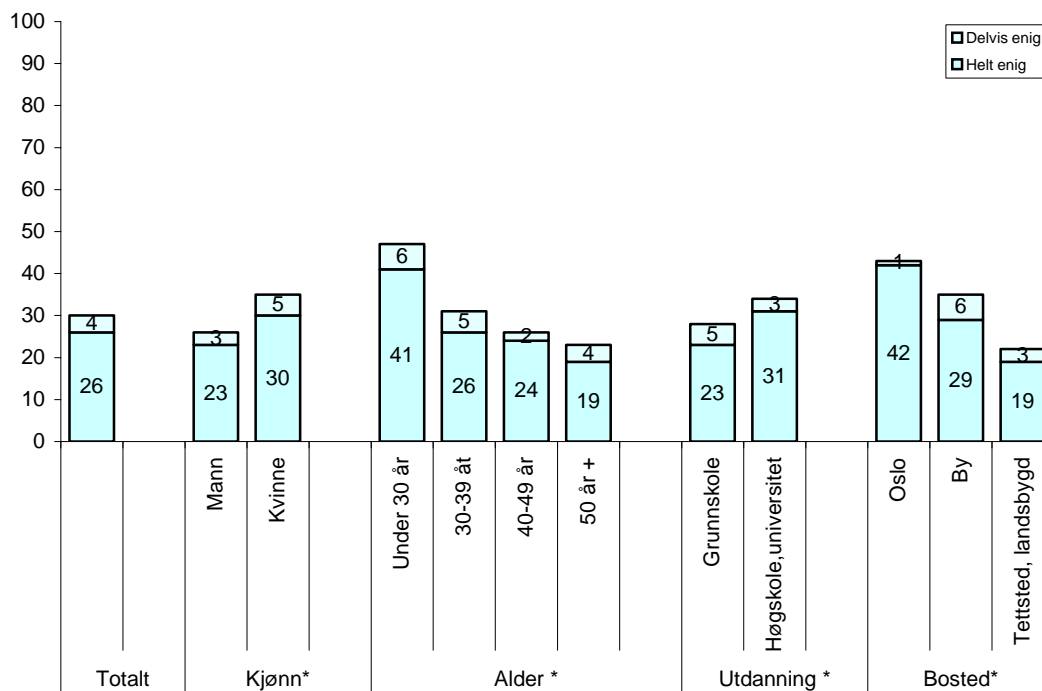
Kvinner rapporterer oftere enn menn at de unngår matvarer med mye fett og sukker, men hvem er det som oftere sier at de trener? Er menn aktivere enn kvinner? Det er tradisjonelt maskulint å være aktiv, og sport er en maskulin aktivitet. Derfor kunne man vente seg at menn også sier at de trener mer enn kvinner.

Jeg trener på egen hånd

Figur 8: Andel som er helt/delvis enig i utsagn om at de trener på egen hånd. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 8 viser at de fleste, nærmere 90 prosent, av både menn og kvinner sier at de trener på egen hånd. Kjønn og alder ikke har noen betydning for trening på egen hånd, men de som har høgskole- eller universitetsutdanning oppgir litt oftere at de trener på egen hånd enn de med lavere utdanning. Resultatene tyder på at de fleste i dagens samfunn oppfatter at det er forventet at man skal trene. Vi har også stilt spørsmål ved om forbrukerne går på betalt trim eller trening. Hvor utbredt er det blant forbrukere å betale for trening? De yngre sa oftere enn de eldre at de brukte penger på slankeprodukter. Er det også vanligere blant de yngre å si at de bruker penger på trening?

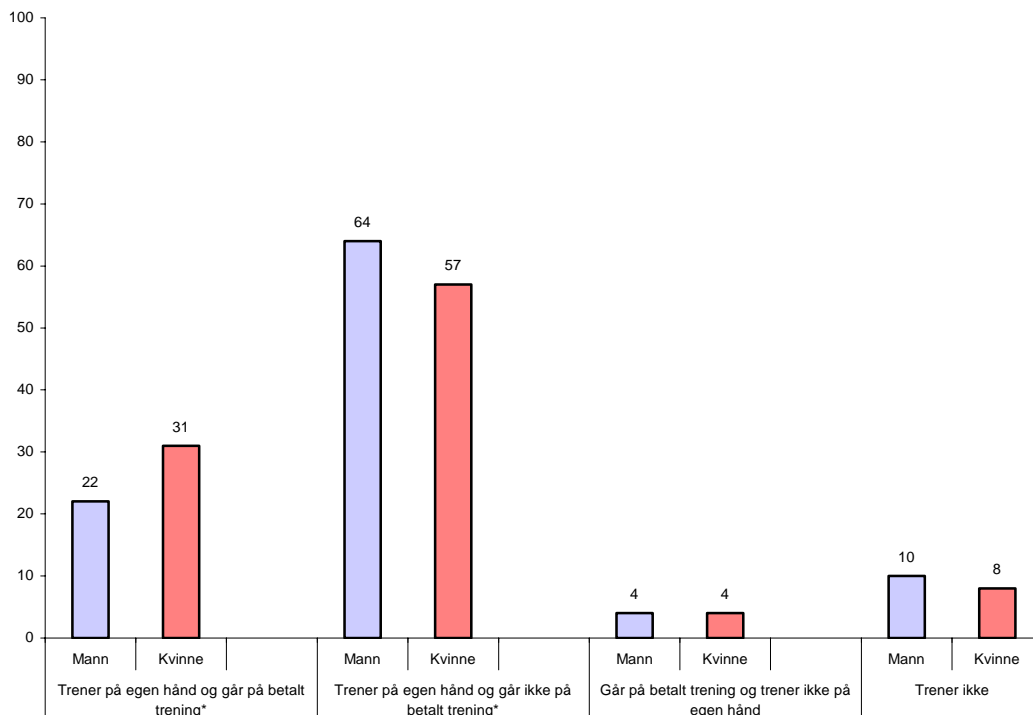

Jeg går på betalt trim eller trening

Figur 9: Andel som er helt/delvis enig i utsagn om at de går på betalt trim eller trening. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *—minst signifikant på 5%-nivå

Figur 9 viser at det er en statistisk signifikant forskjell i de som sier at de går på betalt trim eller trening etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Det er vanligst blant de i den yngste aldergruppen å si at de går på betalt trim eller trening. I aldersgruppen 18-30 år rapporterer nesten halvparten at de går på betalt trening. Det er også en større andel kvinner som sier at de går på betalt trim eller trening. Trettifem prosent av kvinnene og tjueseks prosent av mennene sier at de går på betalt trening. En større andel blant de med høyere utdanning rapporterer at de går på betalt trening enn de med lavere utdanning. De som bor i Oslo sier oftere at de går på betalt trening enn de som bor andre steder i landet.

For å se litt nærmere på om de menn og kvinner som trener på egen hånd også samtidig går på betalt trening, og hvor stor andel det er som ikke trener overhodet, har vi kombinert resultatene fra de to utsagnene i Figur 10.

Figur 10: Andel menn og kvinner som trener på egen hånd og/eller går på betalt trim eller trening. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 10 viser at det er få menn og kvinner som sier at de ikke trener, kun 10 prosent av mennene og 8 prosent av kvinnene. Det kan tyde på at folk har en forestilling i dag om at det er forventet at man skal trene, og at de fleste synes at de trener. Hva som regnes som trening kan oppfattes på mange ulike måter. Vi har i spørsmålet om ”trening på egen hånd” inkludert turgåing, ski, svømming og lignende, men ikke spurt noe om hvor lenge eller hvor ofte man trener. De fleste menn og kvinner trener kun på egen hånd og går ikke på betalt trening. Spesielt menn (64%) foretrekker å trene bare på egen hånd. Kvinner kombinerer oftere enn menn trening på egen hånd med betalt trening. Det er uvanlig både blant menn og kvinner at man går på betalt trim og trening, uten å trene på egen hånd.

Hovedinntrykket er at det – i forhold til våre antagelser – er mindre forskjell mellom kjønnene i holdninger til treningsvaner. Derimot er det – som forventet – en større andel kvinner enn menn som unngår matvarer med mye fett og sukker.

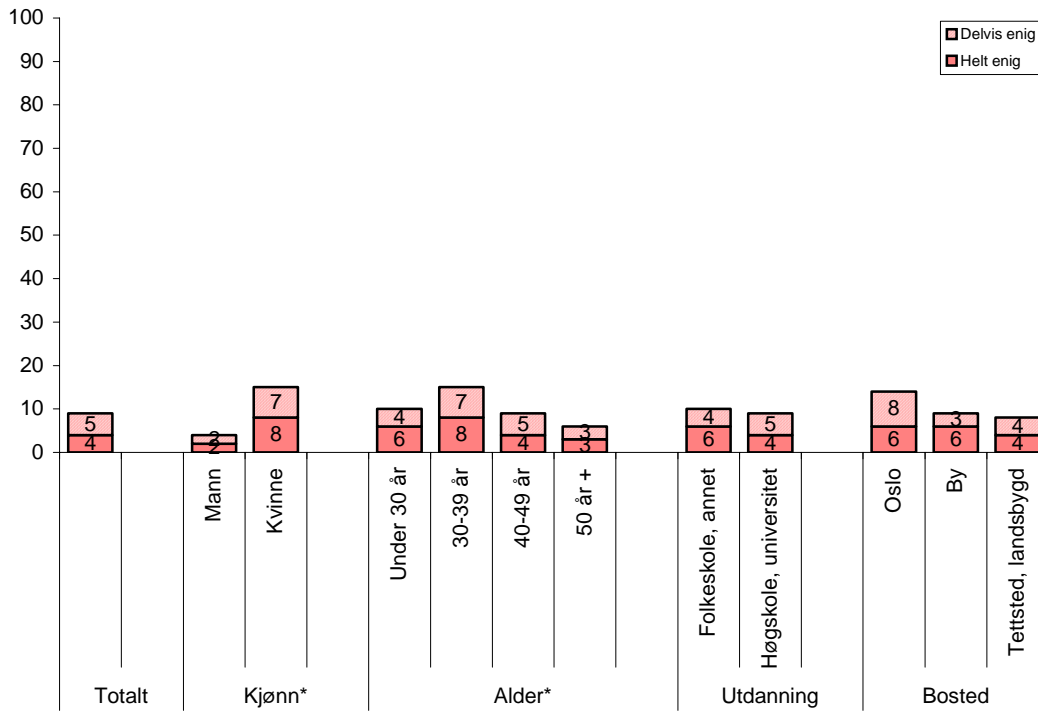
3.3 Hvordan forbrukerne forholder seg til kosmetisk kirurgi

Kosmetisk kirurgi er et økende fenomen i vår kultur. Statens helsetilsyns rapport ”Kosmetisk kirurgiske inngrep i Norge” anslår at 8000-9000 nordmenn gjennomgikk kosmetisk kirurgiske operasjoner (vanligst brystprotese, øyelokk-plastikk, fettsuging og føflekk-fjerning) i 2003⁸. Kartleggingen viste at ca. 90 prosent av operasjonene ble utført på kvinner, og aldersfordelingen viste at halvparten var mellom 30 og 50 år. Det anslås en årlig økning på ca. fem prosent. I en annen undersøkelse fremkommer det at 80.000 norske kvinner (22-55 år) har gjennomgått kosmetisk kirurgi, og det anslås at ytterligere 250.000 kunne tenke seg å

⁸ Helsetilsynet (2004) Kosmetisk kirurgiske inngrep i Norge. Rapport fra Helsetilsynet 8/2004.

gjøre det.⁹ Basert på denne studien anslås det at ca. 17 prosent av voksne norske kvinner kunne tenke seg å få utført kosmetisk kirurgi.

Det at kosmetisk kirurgi er en økende behandlingsmetode, gjør det relevant å studere hvordan forbrukerne forholder seg til bruk av kosmetisk kirurgi som en måte å forandre sin kropp. Er det mange som kan tenke seg å få utført kosmetisk kirurgi? Er det fortsatt mye oftere kvinner enn menn? Hvilken betydning har alder og utdanning?

Det kan godt tenkes at jeg en gang i framtiden tar (kjøper) kosmetisk kirurgi

Figur 11: Andel som er helt/delvis enig i utsagnet ”Det kan godt tenkes at jeg en gang i framtiden tar (kjøper) kosmetisk kirurgi”. Etter kjønn, alder, utdanning og bosted. Prosent. Vektet etter kjønn, alder og region. (N=1000) *=minst signifikant på 5%-nivå

Figur 11 viser at en av ti av respondentene sier at det kan tenkes at de en gang i framtiden tar eller kjøper kosmetisk kirurgi. Det innebærer at det i Norge er ca. 400 000 som kan tenkes å gjennomgå slike inngrep. Som i tidligere undersøkelser sier kvinnene (14 prosent) oftere enn menn (4 prosent) at de kanskje tar kosmetisk kirurgi i framtiden. Alder spiller også inn, og det er de mellom 30 og 39 år som ser det som mest sannsynlig. Kanskje det kan forklares med at man i den aldersfasen har mer fokus på utseendet, fordi man begynner å merke tegn til at kroppen endres med økende alder, og at de yngre generasjonene i dag er mer åpne for kroppsmanipulasjon enn de eldre generasjonene. Resultatene er i tråd med tidligere undersøkelser; det er mest kvinner og de som er i 30-årsalderen som er interessert i kosmetisk kirurgi. Utdanning viser ingen forskjell, men det er en tendens at en større andel i Oslo er enig eller delvis enig i utsagnet om at ”det kan godt tenkes at jeg en gang i framtiden tar (kjøper) kosmetisk kirurgi”.

⁹ Bjelland, Anne Karin og Lise Widding Isaksen. Gavekort på kosmetiske operasjoner. Bergens Tidende 28.11.2004.

4 Oppsummerende kommentarer og refleksjoner

Kropp og helse er sentrale tema i dagens samfunn, ikke minst i media, og mye av det daglige forbruket er kroppsrelatert. Derfor er det viktig å ha kunnskap om forbrukernes holdninger til disse temaene. Hovedinntrykket etter resultatene fra SIFO-surveyen 2006 er at forbrukerne er relativt opptatt av kroppen, helse, matvaner og trening. 3/4 av kvinnene og 2/3 av mennene er enig eller delvis enig i utsagnet ”jeg prøver å få en slankere kropp” eller ”mer muskuløs kropp”. Men når 60 prosent samtidig sier at de ikke er så opptatt av kroppen sin, tyder det på at temaet er komplekst og at forbrukerne gir forskjellige svar avhengig av kontekst og av type spørsmål. Det kan se ut som om det for forbrukerne ofte er en balansegang mellom ideal og handling.

Surveyen viser at forbrukerne har oppfattet folkehelsearbeidets budskap om at man skal etterstrebe sunne matvaner og være fysisk aktiv. 3/4 rapporterer at de unngår matvarer med mye fett og sukker, og ni av ti sier at de trener. Men de ønsker ikke å bruke mye penger, verken på trening eller på slankeprodukter. En stor andel sier at de trener på egen hånd fremfor å betale for trening, og det er kun et fåtall som kjøper slankeprodukter. Resultatet reflekterer kanskje også det at fagfolk anbefaler sunne matvaner og fysisk aktivitet og ikke ser slanking og slankekurer som en god måte å kontrollere vekten på.

Forskjellene mellom menn og kvinner var noe mindre enn forventet. Menn og kvinner har ganske lik holdning til sin kropp, men – ikke uventet – er det en litt større andel av kvinnene enn mennene som sier at de prøver å få en slankere kropp, og kvinnene sier oftere at de kan tenke seg å få utført kosmetisk kirurgi. Det tyder på at det fortsatt er litt mer fokus på kroppsfasong blant kvinner. Det er også signifikante kjønnsforskjeller i tendensen til å unngå mat med mye fett og sukker og delta på betalt trening. Det at det ikke er forskjell mellom menn og kvinner når det gjelder å prøve å få en muskuløs kropp, tyder på at kvinner i dag er opptatt av å ha både en slank og en veltrent kropp.

Kosmetisk kirurgi er et nytt og voksende marked, noe resultatene fra denne surveyen viser. En av ti respondenter kan tenke seg å få utført kosmetisk kirurgi en gang i framtiden. Kosmetisk kirurgi oppfattes som et sammensatt problemområde, og helsemyndighetene ser det som sitt ansvar å regulere markedsføring av slike inngrep gjennom en forskrift som nylig har trådt i kraft. Man ønsker å legge til rette for at forbrukere kan gjøre bevisste og informerte valg. Vi lever i en tid da kroppen fremstilles som formbar og som noe vi kan forandre eller få forandret – man kan se på sin kropp som et personlig og sosiologisk prosjekt. Det skaper litt av et paradoks. Forbrukerne balanserer mange dilemmaer i hverdagen. De balanserer handlekraft og selvstendige valg med det å være i samsvar med det som er ”normalt” eller riktig, dvs. leve opp til det tidstypiske kroppsidealet.

Resultatene fra SIFO-surveyen 2006 reflekterer det som tidligere studier også har vist, at man i dagens samfunn forventes å ha omtanke for egen kropp; man skal prøve å holde den slank og veltrent, man skal spise sunt og trene, men samtidig skal man ikke være for opptatt av kroppen eller tenke for mye på hva man spiser! For å få en bedre forståelse av denne

balansegangen mellom idealer og handling, og hvordan forbrukerne takler den i sin hverdag, trenger vi mer dyptgående analyser, basert både på kvantitative og kvalitative data.

Litteraturliste

Bjelland, Anne Karin og Lise Widding Isaksen. Gavekort på kosmetiske operasjoner. Bergens Tidende 28.11.2004.

Bjelland, Anne Karin og Lise Widding Isaksen (2002) Moderlige og/eller moderne bryster? Noen refleksjoner rundt kosmetisk-kirurgiske brystforstørrelser. Kilden Nr. 3/02 (<http://kilden.forskningsradet.no/c35640/artikkel/vis.html?tid=37038>).

Bugge, Annechen (2005) Middag : en sosiologisk analyse av den norske middagspraksis. Dr. polit. avhandling i sosiologi, Trondheim: NTNU.

Helsetilsynet (2004) Kosmetisk kirurgiske inngrep i Norge. Rapport fra Helsetilsynet 8/2004.

Lien, Marianne Inez (2004) Menn og slanking. En kvalitativ studie av maskulinitet, kropp, mat og helse i møte med menn som opplever overvekt. Hovedoppgave i sosiologi, Oslo: Universitetet i Oslo.

Roos, Gun og Margareta Wandel (2005) "I eat because I'm hungry, because it's good, and to become full": Everyday eating voiced by male carpenters, drivers, and engineers in contemporary Oslo. *Food & Foodways* 13:169-180.

Schilling, Chris (2004) *The body and social theory*. Second edition. London: Sage Publications.

St.Meld.16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge.

Wandel, Margareta og Gun Roos (2005) Work, food and physical activity. A qualitative study of coping strategies among men in three occupations. *Appetite* 44:93-104.

World Health Organization (2004) *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health : Strategy Documents*. <http://www.who.int/dietphysicalactivity/strategy/eb11344/en/>.